

**BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA TO'G'RI TALAFFUZ KO'NIKMALARINI
RIVOJLANTIRISHDA INDIVIDUAL YONDASHUV**

PROFI UNIVERSITY Navoiy filiali o'qituvchisi
+998907319557, zilolahamdammova95@gmail.com

Annotatsiya. Ushbu tezisdagi boshlang'ich sinf o'quvchilarida to'g'ri talaffuz ko'nikmalarini rivojlantirish jarayonida individual yondashuvdan foydalanish masalasi yoritiladi. O'quvchilarning talaffuz imkoniyatlari va mavjud qiyinchiliklari bir xil emasligi sababli, mashg'ulotlarda ularning individual xususiyatlarini hisobga olish zarurati asoslanadi. Talaffuzdagi qiyinchiliklarni aniqlash, ularni guruhlash va har bir o'quvchining ehtiyojiga mos topshiriqlarni tanlashning metodik imkoniyatlari ko'rib chiqiladi.

Kalit so'zlar: boshlang'ich ta'lim, to'g'ri talaffuz, talaffuz ko'nikmasi, individual yondashuv, fonetik ko'nikma, fonemik idrok, nutq, talaffuz mashqlari.

Аннотация. В данной статье рассматривается применение индивидуального подхода к формированию навыков правильного произношения у учащихся начальной школы. Обосновывается необходимость учета индивидуальных особенностей школьников на уроках с учетом различий в их произносительных возможностях и специфики возникающих трудностей. В работе анализируются методические подходы к выявлению и классификации проблем с произношением, а также к подбору заданий, соответствующих конкретным потребностям каждого ученика.

Ключевые слова: начальное образование, правильное произношение, произносительный навык, индивидуальный подход, фонетический навык, фонематическое восприятие, речь, упражнения на произношение.

Abstract. This thesis addresses the use of an individual approach in developing correct pronunciation skills among primary school students. It establishes the necessity of considering students' individual characteristics during lessons, given the variations in their pronunciation capabilities and the specific difficulties they face. The study examines methodological approaches to identifying and categorizing pronunciation challenges, as well as selecting tasks tailored to each student's specific needs.

Keywords: primary education, correct pronunciation, pronunciation skill, individual approach, phonetic skill, phonemic perception, speech, pronunciation exercises.

Kirish. Boshlang'ich sinf davrida o'quvchining og'zaki nutqi faol rivojlanadi. Bu davrda tovushlarni aniq talaffuz qilish, so'zlarni to'g'ri aytish, gaplarni ravon ifodalash kabi ko'nikmalarning shakllanishi keyingi ta'lim jarayoni uchun ham muhimdir. Shu sababli ona tili ta'limida talaffuzga oid mashqlarni muntazam tashkil etish zarur. Mavjud metodik qarashlarda talaffuzni shakllantirishda fonetik mashqlar, takrorlash, og'zaki nutqni rivojlantirish va talaffuzdagi xatolarni aniqlashga alohida e'tibor beriladi. Biroq boshlang'ich sinfdagi barcha o'quvchilarning talaffuz darajasi bir xil bo'lmagani sababli, ularga bir xil mazmundagi va bir xil murakkablikdagi topshiriqlarni berish har doim ham yetarli natija bermasligi mumkin. Shu jihatdan to'g'ri talaffuz ko'nikmalarini rivojlantirishda individual yondashuvdan foydalanish dolzarb metodik masalalardan biridir.

Asosiy qism. Individual yondashuv o'quvchining o'zlashtirish darajasi, mavjud qiyinchiliklari, nutqiy imkoniyatlari va topshiriqni bajarish sur'atini hisobga olgan holda ta'lim jarayonini tashkil etishni anglatadi. Boshlang'ich ta'limda individual yondashuvning asosiy maqsadi o'quvchiga alohida e'tibor qaratish bilangina cheklanmay, uning ehtiyojiga mos ta'limiy ta'sirni tanlashdan iborat. To'g'ri talaffuzni rivojlantirishda individual yondashuvni, avvalo, o'quvchining talaffuz holatini

aniqlashdan boshlash maqsadga muvofiq. Buning uchun o'qituvchi o'quvchining og'zaki javoblarini kuzatishi, matn o'qishini tinglashi, ayrim so'z va gaplarni takrorlatishi hamda tovushlarni farqlashga qaratilgan topshiriqlardan foydalanishi mumkin. Tovush talaffuzi va fonemik idrokni aniqlashda kuzatuv, suhbat va maxsus topshiriqlardan foydalanish mumkinligi ilmiy-metodik adabiyotlarda ham qayd etiladi. Aniqlash jarayonidan keyin o'quvchilardagi qiyinchiliklarni shartli ravishda bir necha guruhga ajratish mumkin. Birinchi guruhga ayrim tovushlarni talaffuz qilishda qiynalayotgan o'quvchilarni kiritish mumkin. Bunday o'quvchilar bilan tovushni alohida talaffuz qilish, bo'g'in tarkibida aytish va keyinchalik so'zlarda qo'llashga qaratilgan mashqlar olib boriladi. Ikkinchi guruhda tovushni alohida talaffuz qila oladigan, biroq uni so'z yoki gap tarkibida qo'llashda xatoga yo'l qo'yadigan o'quvchilar bo'lishi mumkin. Ular uchun so'z, so'z birikmasi va gap asosidagi mashqlarni bosqichma-bosqich murakkablashtirish maqsadga muvofiq. Uchinchi guruhga talaffuzi nisbatan yaxshi bo'lgan, biroq nutq jarayonida ayrim tovushlarni tushirib qoldirish, almashtirish yoki noaniq talaffuz qilish holatlari uchraydigan o'quvchilarni kiritish mumkin. Bunday o'quvchilar bilan tez aytishlar, ifodali o'qish, dialog va qisqa nutqiy vaziyatlardan foydalanish mumkin. Shunday qilib, individual yondashuvda asosiy e'tibor "hamma o'quvchiga bir xil mashq" tamoyiliga emas, balki "aniqlangan qiyinchilikka mos mashq" tamoyiliga qaratiladi. Individual topshiriqlarni quyidagi ketma-ketlik asosida tashkil etish mumkin:

1. Aniqlash. O'quvchining talaffuzidagi mavjud qiyinchilik belgilanadi.
2. Tahlil qilish. Qiyinchilikning qaysi bosqichda namoyon bo'layotgani aniqlanadi: tovush, bo'g'in, so'z yoki gap darajasidami.
3. Mos topshiriq tanlash. Aniqlangan muammoga mos mashq belgilanadi.
4. Bosqichma-bosqich murakkablashtirish. O'quvchi sodda topshiriqni bajargach, keyingi bosqichdagi nutqiy mashqqa o'tkaziladi.

5. Qayta kuzatish. O'quvchining keyingi talaffuzi avvalgi holati bilan taqqoslanadi.

6. Topshiriqni yangilash. Natijaga qarab mashqning mazmuni yoki murakkablik darajasi o'zgartiriladi.

Masalan, "r" tovushini so'z tarkibida aniq talaffuz qilishda qiynalayotgan o'quvchiga avval shu tovush qatnashgan bo'g'inlarni aytish, keyin sodda so'zlarni talaffuz qilish, undan so'ng so'zlarni gap tarkibida qo'llash topshirig'i berilishi mumkin. Boshqa o'quvchi esa shu bosqichlarni allaqachon o'zlashtirgan bo'lsa, unga qisqa matnni ifodali o'qish yoki berilgan so'zlardan foydalanib mustaqil gap tuzish topshirig'i beriladi. Bu yerda individual yondashuvning muhim jihat shundaki, o'quvchilar bir-biridan ajratib qo'yilmaydi. Aksincha, umumiy dars jarayonida turli murakkablikdagi topshiriqlarni bajarish orqali har bir o'quvchining imkoniyatiga mos rivojlanish sharoiti yaratiladi. Talaffuz mashqlarini differensial tashkil etishda topshiriqlarning mazmunini ham o'zgartirish mumkin. Masalan, bir o'quvchiga rasm asosida so'zlarni talaffuz qilish, boshqasiga berilgan so'zlardan gap tuzish, yana bir o'quvchiga kichik matnni ifodali o'qish topshiriladi. Bunda topshiriqlar umumiy mavzu bilan bog'langan holda, murakkablik darajasi jihatidan farqlanadi. Bunday tashkil etish o'qituvchiga o'quvchilarning individual rivojlanishini muntazam kuzatish imkonini beradi. Ayniqsa, talaffuzdagi qiyinchilikni bir martalik xato sifatida emas, balki muntazam kuzatiladigan ko'rsatkich sifatida baholash muhimdir. Shuningdek, talaffuz bilan bog'liq qiyinchiliklarni pedagogik va logopedik muammolardan farqlash zarur. Oddiy metodik mashqlar yordamida bartaraf etilishi mumkin bo'lmagan yoki davomli kuzatiladigan talaffuz muammolarida tegishli mutaxassis bilan hamkorlik qilish maqsadga muvofiq. Boshlang'ich sinflarda talaffuz muammolarini aniqlash va differensial yondashuv masalalarining alohida tadqiq qilinayotgani ham ushbu farqlashning muhimligini ko'rsatadi.

Xulosa. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida to'g'ri talaffuz ko'nikmalarini rivojlantirishda individual yondashuvdan foydalanish o'quvchilarning mavjud imkoniyatlari va talaffuzdagi qiyinchiliklarini hisobga olishga yordam beradi. Bunda eng muhim bosqich o'quvchining muammosini aniqlash va unga mos metodik topshiriqni tanlashdir. Individual yondashuv asosida tashkil etilgan talaffuz mashqlarida topshiriqlarni tovush, bo'g'in, so'z va gap darajasida bosqichma-bosqich murakkablashtirish mumkin. Natijalarni muntazam kuzatish esa o'qituvchiga keyingi mashg'ulotlarni o'quvchining ehtiyojiga moslashtirish imkonini beradi. Demak, to'g'ri talaffuz ko'nikmalarini rivojlantirishda individual yondashuvni qo'llashning metodik modeli aniqlash – tahlil qilish – mos topshiriq tanlash – mashq qildirish – qayta kuzatish – moslashtirish ketma-ketligiga asoslanishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Matchonov S., Baniyeva H., G'ulomova X., Yo'ldosheva Sh., Xolboyeva G. Boshlang'ich sinflarda ona tili o'qitish metodikasi. – Toshkent, 2021.
2. Yo'ldasheva S.B. qizi. Maktablarda fonetika va grafika o'qitish usullari. University Research Base, 2025.
3. Otaboyeva N. Boshlang'ich sinf o'quvchilarida tovush talaffuzi buzilishining turlarini va darajasini aniqlash usullari. Maktabgacha va maktab ta'limi jurnali, 2026.
4. Nishanbayeva E., Latipova M.S. qizi. Boshlang'ich sinfda individual yondashuvning pedagogik ahamiyati. 2026.
5. Kenjayeva Z.S. qizi. Boshlang'ich ta'limda fonetik kompetensiyani takomillashtirish hamda integratsiyalashning dolzarbligi. Zamonaviy dunyoda ilm-fan va texnologiya, 2026.